

Kolombiya Barış Sürecinde Toplumsal Cinsiyet ve Kapsayıcılık¹

PRIO Center on Gender, Peace and Security



Bu metnin çevirisi Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) Derneği Türkiye Temsilciliği'nin katkıları ile yapılmıştır.

DEMOS Araştırma Merkezi tarafından yürütülen www.kadinlarinbarismucadelesi.com kütüphane çalışması için çevrilmiştir.

Bu yazıda yer alan görüşler tamamıyla yazara aittir; FES Derneği Türkiye Temsilciliği'nin görüşlerini temsil etmez.

Çeviri: Nisan Alıcı

10 Aralık'ta Kolombiya devlet başkanı Juan Manuel Santos Nobel Barış Ödülü'nü almak üzere Oslo'daydı. Devlet başkanı Santos, hükümetinin uzun yıllar süren silahlı çatışmanın ardından Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (*Revolutionary Armed Forces of Colombia*, FARC) ile barış anlaşmasına varmasını sağlayan çabalarından ötürü ödüle layık görüldü. 2 Ekim'deki referandumda halkın dar bir çoğunluğu anlaşmaya karşı oy kullandıysa da o tarihten sonra barış anlaşması gözden geçirilerek tekrar imzalandı. Kolombiya barış süreci şimdilerde artan şekilde, kapsayıcı barış süreçleri için, özellikle de kadınların ve toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilmesi açısından örnek olarak gösteriliyor.

¹ Bu metin, Oslo Barış Enstitüsü (PRIO) tarafından 2016 yılında yayınlanmıştır.

Julie Marie Hansen, Kolombiya barış sürecinin kapsayıcılığıyla ilgili daha fazla bilgi alabilmek için iki uzmanla bir araya geldi. Bu isimlerden ilki olan Hilde Salvesen, Norveç Dışişleri Bakanlığı'nda Barış ve Uzlaşma Bölümü'nde uzman danışmandır. Geçtiğimiz 3 yıl boyunca Kolombiya barış sürecinde kolaylaştırıcılık yapan Norveçli ekibin bir parçası olarak çalıştı ve kadınlar, barış ve güvenlik gibi gündemlere odaklandı. David Rodriguez Goyes ise avukat ve Oslo Üniversitesi'nde kriminoloji ve hukuk sosyolojisi bölümünde doktora düzeyinde araştırmacıdır. Araştırmaları Kolombiya'daki yerli, Afrika kökenli ve köylü topluluklara odaklanıyor. Kolombiya barış sürecine dair ilk elden deneyime sahip, vatandaş katılımını içeren tüm forumlarda çalışmıştır.

Kolombiya barış süreci, kadın ve toplumsal cinsiyet bakış açısını dahil ederek toplumsal cinsiyet katılımı için bir 'model' addedildi. Salvesen, hem kadınları hem de toplumsal cinsiyet bakış açısını içeren etkili bir mekanizma olarak Eylül 2014'te kurulan Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu'na işaret ediyor. Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu'nun işinin bir kısmı barış anlaşmalarının tamamını toplumsal cinsiyet bakış açısıyla gözden geçirmektir. Salvesen, Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu'nun toplumsal cinsiyet bakış açısının müzakerelere ve 26 Eylül'deki ilk barış anlaşmasına dahil edilmesini sağlamakta hayati olduğunu düşünüyor:

"Bildiğim kadarıyla, Kolombiya'daki barış anlaşması toplumsal cinsiyet bakış açısını en fazla dahil eden anlaşma. Örneğin Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu kurulduktan sonra, komisyon kurulmadan önce üzerinde ortaklaşmış üç kısmi anlaşmanın daha kapsayıcı bir dile sahip olacak şekilde iyileştirildiğini net olarak görebiliyorsunuz. Bir kısmı Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu kurulduktan sonra müzakere edilen, mağdurlarla ilgili gündem maddesine dair anlaşmada da toplumsal cinsiyet bakışının daha fazla içerildiğini görebilirsiniz".

Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu barış müzakerelerinin iki tarafından da temsilcileri içeriyor. Sri Lanka'daki gibi başka barış süreçlerinde de toplumsal cinsiyete odaklanan bir alt komisyon vardı, fakat üyeleri müzakere eden taraflardan ziyade dışarıdan gelen kişilerdi. Kolombiya örneğinde özgün olan yalnızca üyelerin

müzakere eden taraflardan olması değil, bununla beraber çoğunun kadın olmasıdır. Salvesen'e göre bu, kadınların sürece katıldığından emin olmanın bir yoluydu:

“İdeal olarak, Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu'nun iki tarafının da en az yüzde 30'unun erkeklerden oluşması gerekir. Çoğunlukla, her iki tarafta da bir ya da iki erkeğe karşılık dört ya da altı kadın vardı ve bu tartışılan konuya göre değişiklik gösteriyordu. İdeal olarak karma olmalıdır, çünkü toplumsal cinsiyet yalnızca kadınların meselesi değildir -kadınları da erkekleri de ilgilendiren bir meseledir-. Öte yandan bence Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu'nun çoğunlukla kadınlardan oluşmasının iyi tarafı kadınların böylelikle kendilerini gerçekten ifade edebilecekleri bir ortama sahip olmasıydı”.

Toplumsal Cinsiyet Alt Komisyonu'nun müzakere masasının iki tarafındaki temsilcilerden oluşması toplumsal cinsiyetin daha geniş müzakerelerde de ciddiye alınmasını garanti altına aldı. Salvesen'e göre:

“Toplumsal cinsiyet alt komisyonu için en önemli şey kararlarının müzakere eden tarafların heyetlerine etki ettiğinden emin olmaktır. Belli konular belli gruplara havale edildiğinde -bu durumda toplumsal cinsiyet kadınlara havale edilmiş görünmektedir- geniş heyete yeteri kadar etki etmeyeceğinden hep endişe edilir. Fakat toplumsal cinsiyet alt komisyonu müzakere eden tarafların kendilerinden oluştuğunda bu risk en aza indirilmiş oluyor.”

Kapsayıcılığın ardındaki itici güçler

Sivil toplum Kolombiya barış sürecine tartışma forumları gibi araçlar vesilesiyle katıldı. Salvesen, bizzat kadın gruplarını ve müzakere eden tarafları, kadınların ve toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilmesinin arkasındaki temel itici güçler olarak görüyor:

“Temel itici güçler Kolombiya'daki kadın gruplarının müzakerenin taraflarına doğru harekete geçmesi ve tarafların kendilerinin de kapsayıcılığın önemli olduğunu fark etmesiydi. Her iki heyette de toplumsal cinsiyetin ve kadınları dahil etmenin

önemine dair farkındalığın arttığını gördüm, hiç değilse sürecin meşruiyeti açısından.”

David Rodriguez Goyes de hem kadın hareketinden hem de toplumsal cinsiyet ve cinsel azınlık hareketinden sivil toplum gruplarının barış anlaşmasını kapsayıcı olmaya zorlamadaki rolüne dikkat çekiyor:

“Toplumsal cinsiyet, sivil toplum forumları esnasında kilit bir konuydu ve bu yüzden nihai anlaşmada toplumsal cinsiyetin yeri büyük. Müzakereciler toplumsal cinsiyeti dahil etme gibi şahane bir fikirle ortaya çıkmadı. Bu sivil toplumun sayesinde oldu.”

Konu Norveç ve uluslararası toplumun Kolombiya barış sürecindeki rolü olduğunda, Salvesen, dışarıdan gelenlerin etkisini olduğundan daha büyük görme riskine karşı uyarıda bulunuyor. Dışarının etkisinin niyet edilmemiş sonuçları olabileceği için bunu akılda tutmanın önemli olduğunu söylüyor:

“Kadınların ve toplumsal cinsiyet meselelerinin dahil edilmesi yabancıların teşvik ettiği bir şey gibi görülebilir. Yabancıların teşvik ettiği bir şey olduğunda, aslında kapsayıcılık çabalarının meşruiyeti ortadan kalkabilir”.

Toplumsal cinsiyet bakış açısı LGBTİ konularını da içerir

Barış süreci, çatışmanın lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) kişileri kapsayacak şekilde toplumsal cinsiyet ve cinsel azınlıklar üzerindeki etkisini de tanıdı. Goyes, toplumsal cinsiyet konularının LGBTİ'lere dair gündemleri de içerdiğini söylüyor: “Barış anlaşması baştanbasa bir toplumsal cinsiyet bakış açısı yansıtıyor. Fakat ‘toplumsal cinsiyet bakış açısı’ ile ne kastedildiğinin anlamını çözmek gerekir. Bence bunu LGBTİ topluluklarını da içerir şekilde yorumlamamız gerekiyor.”

LGBTİ'lerin de içinde olduğu bazı gruplar Kolombiya'daki silahlı çatışmadan farklı şekilde etkilendi. Goyes'e göre bu, ciddi oranda az çalışılmış bir konu.

“Kolombiya ve dünyanın başka yerlerinde esas odak kadınlar, LGBTİ camiası açık ara farkla daha az araştırıldı. Çok daha fazla araştırma gerektiren bir konu bu.”

Yine de Goyes çatışmanın LGBTİ kişiler üzerindeki zararlı etkilerine dair bilinenleri açıklıyor:

“Muhafazakâr paramiliter güçler şiddet içeren eylem ve silah kullanımı yoluyla toplumsal cinsiyete dair basmakalıp yargıları perçinledi. Paramiliterler *limpieza social* -toplumsal temizlik- dedikleri bir şey gerçekleştirdi, LGBTİ topluluğun yaşadığı bilinen mahallelere giderek onları öldürdü. Bu, savaşın LGBTİ kişiler üzerindeki çok dramatik bir etkisidir. Çatışmaya dahil olan aktörlerden biri toplumsal cinsiyete dair basmakalıp yargıları bu yolda düşmanlarını ortadan kaldırarak dayatmaya çalışıyor.”

LGBTİ kişiler ayrıca damgalanarak da sembolik olarak etkilendi. “Pek çok politikacı ve kilise gibi diğer siyasi güçler aileyi toplumun temel birimi olarak koruma ihtiyacına dair bir söylem pompalıyor. Böylece aileye yönelik bir tehdit olarak gördükleri LGBTİ topluluğuna doğrudan saldırmış oluyorlar”, diye açıklıyor Goyes.

LGBTİ bireylerin çatışmadan diğer gruplardan farklı şekilde etkilendiğinin tanınması barış anlaşmasına da yansıtıldı. Goyes, barış anlaşmasında LGBTİ kişiler için oluşturulmuş belli hükümlere dikkat çekiyor:

“Barış anlaşması, LGBTİ nüfusu mağdur eden çetelerin araştırılması ve dağıtılması için uğraşma ihtiyacından bahseder. Aynı zamanda LGBTİ kişilerin nasıl özel olarak mağdur edildiğinin çalışılıp anlaşılması gerektiğini belirtir. Barış müzakerecilerinin bu konuda bir bilgi açığı olduğunu fark ettiğini görmek oldukça ilginç.”

Fakat Goyes aynı zamanda barış anlaşmasının uygulama aşamasındaki önemli zorluklara da dikkat çekiyor:

“Kolombiya’da legal fetişizm denen bir olgu var, buna göre hükümet toplumsal hareketleri çok güzel yasalar çıkararak memnun edip sessizleştirmeye çalışıyor fakat sonra onları asla uygulamıyor. Bu nedenle LGBTİ nüfusun barış anlaşmasında

adının geçmesinden dolayı tatmin olmak her zaman riskli bir durum. Bu illa ki gerçekliğe dönüştürüleceği anlamına gelmiyor.”

Referandum sonrası: Yeniden düzenlenmiş anlaşmada toplumsal cinsiyet

İlk barış anlaşması Ekim’deki referandumda reddedildi. Anlaşmaya karşı kampanya yürütenler toplumsal cinsiyeti tartışmalı bir başlık olarak gördü ve anlaşma karşıtı kampanya toplumsal cinsiyet bakış açısını toplumsal ve ailesel değerlerin altını oyuyormuş gibi göstererek çok sayıda oy kazandı.

O zamandan beri anlaşma tekrar müzakere edildi ve yeniden düzenlenmiş bir anlaşma imzalandı. Hem Salvesen hem de Goyes “hayır” kampanyası yapanları sakinleştirmek için toplumsal cinsiyet konularının feda edileceğinden endişe ettiklerini söylüyor. Fakat Salvesen’in açıkladığı üzere toplumsal cinsiyet bakış açısı yeniden düzenlenen anlaşmada da korunmuş:

“Müzakerelerde müzakereciler “hayır” kampanyasının bakış açılarını içermek için uğraştı, özellikle de evanjelik kiliseler gibi muhafazakar dindar kesimlerinkini. Bunu anlaşmanın bazı yerlerinde aileye, dinsel özgürlüğe ve dini pratiklere saygının altını çizerek yaptılar. Toplumsal cinsiyet bakış açısından müzakere eden tarafların kolayca vazgeçecekleri bir şey olacağından endişeliydim. Fakat bence şu anda pek çok açıdan ilk haline göre daha iyi. Anlaşmanın ilk haline göre dil daha netleştirilmiş ve belirginleştirilmiş. Örneğin şimdi ‘toplumsal cinsiyet’ yerine ‘katılımda eşitlik’ ya da ‘katılım için eşit fırsatlar’ gibi terimler kullanılıyor. Anlaşmada hala iyi bir toplumsal cinsiyet bakış açısının olduğu konusunda netim.”

Fakat Goyes ‘hayır’ kampanyacılarının görüşleri yüzünden barış anlaşmasında LGBTİ topluluğa ilişkin değişiklik yapıldığı bir örneğe işaret ediyor:

“İlk anlaşma hükümetin LGBTİ topluluğun yeni toplumsal hareketler oluşturması ve bunları güçlendirmesi için çaba göstermesi gerektiğine değinmişti. Fakat yenilenen versiyonda bu kaldırıldı. Bunun temel sebebi LGBTİ gruplara karşı olan kilisenin bu hareketlerin kiliseye karşı bir risk olacağını ve bu yüzden barış anlaşmasına bunları koymanın adaletsiz olacağını iddia etmesidir.”

Goyes buna rağmen yeniden düzenlenmiş anlaşmada LGBTİ kişilerle ilgili hükümlerin hala güçlü olduğunu düşünüyor:

“Müzakereciler bazı kilit konularda belgedeki terimleri değiştirdi ve LGBTİ’yi hassas nüfus, ötekileştirilmiş nüfus ve bunun gibi başka ifadelerle değiştirdi. 2016 Eylül’de imzalanan ilk anlaşmayı yenilenmiş anlaşmayla sayfa sayfa kıyaslayınca aslında yeni anlaşmada orijinaline göre daha fazla yere LGBTİ konularının dahil edildiğini görüyorsunuz. LGBTİ konuları sadece ilk anlaşmaya göre daha fazla yerde ve daha fazla kere bahsedilmekle de kalmıyor, bazı paragraflarda LGBTİ nüfusun anlaşmadan çıkarılmasına dair bir itiraz belirtiliyor. Anlaşma yenilenmeden önce müzakereciler LGBTİ topluluğa yapılan referansları çıkarırsa bu grubun gayrimeşruluğuna dair daha güçlü bir mesaj gönderilmiş olacağından korkuyordum. Fakat bu gerçekleşmedi.”

Ancak Goyes’e göre şimdi endişe, referandum tartışmasının Kolombiya toplumunda oluşturduğu zararlı etkiler:

“LGBTİ topluluğu başka çıkarlar sağlamak için siyasi bir kaldıraç olarak kullanıldı. ‘Hayır’ kampanyası LGBTİ topluluğu damgalamak suretiyle Kolombiya nüfusunun geniş bir kesiminin hassasiyetlerine ve duygularına oynadı. Bu mesajlar Kolombiya toplumunda uzun süre kalabilir ve uzun vadeli olumsuz etkileri olabilir.”